

Historische In- en uitgangen

Van 3 januari 2018 tot en met 16 mei 2018 verschenen in de Heemsteder wekelijks artikelen over historische toegangspoorten in en om Heemstede, geschreven door Marenka Groenhuijzen.

Heemsteder.

Als bronnen gebruikte Marenka daarvoor de [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#), [Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek](#), Gemeente Heemstede en [Librarians](#) (Van Hans Krol), welke door u als lezer ook zijn te raadplegen. De foto's zijn van haar hand.

Alle artikelen uit de Heemsteder zijn in dit document samengebracht, zodat u alles nog eens op uw gemak kunt nalezen. Hier en daar aangevuld met extra informatie.

Toegangspoorten Groenendaal: tolpoort Groenendaal

De historische tolpoort op de foto stond ooit aan de Leidsevaart (bij Station Heemstede-Aerdenhout) op de hoek van de Zandvoortselaan met de wapens van Haarlem en Leiden er in.

In 1657 werd tussen Haarlem en Leiden een trekvaart gegraven. Het voorgaande houten tolhek werd gebruikt voor de trekschuiten met kloeke paarden. Zeilen was er verboden en de diligence was een openbaar vervoermiddel. De houten poort werd vervangen door een stenen tolpoort toen vervoermiddelen sneller werden met koetsen en auto's, die overigens regelmatig tegen de zuilen aanreden. Na betaling opende de tolgaarder het tolhek en kon de reis weer worden voortgezet. Tol werd geheven tot 1916. In verband met de

wegverbreding in 1925, en gevaar voor instorting, is de poort afgebroken. Na vijf jaar kreeg die een nieuwe bestemming en werd de toegangspoort tot de tennisbanen bij Landgoed Groenendaal geplaatst (foto). Nu komen er mensen door de poort om een balletje te slaan bij Tennisvereniging Merlenhove.

In 1656-1657 is de Leidsevaart gegraven. De historische Tolpoort in huidige gedaante dateert uit 1695. Op de twee hoofdpalen prijken de gekroonde wapenschilden van Haarlem en Leiden. Toen in 1925 bij de aanleg van de spoorweghalte de oude huizen, inclusief het tolhuis- op de hoek van de Leidse Vaart en Zandvoortse laan- ter verbreding van de weg werden gesloopt, moest ook de tolpoort als offer aan het verkeer vallen. Deze poort is nu geplaatst bij de ingang van de tennisbanen in Groenendaal.
(Beeldbank NHA 1905)

(Beeldbank NHA 1932)

Toegangspoorten Groenendaal: Meer en Berg 1

Meer en Berg (Mariënhevel) en Meerzicht. Deze ingangen liggen naast elkaar verbonden aan een oude muur, gelegen tussen de Herenweg en Glipperdreef. Meer en Berg gaat terug tot de eerste helft van de 17de eeuw. In 1640 was Cornelisz Gijbertsz van Goor eigenaar van de toen nog onbekende Hofstede.

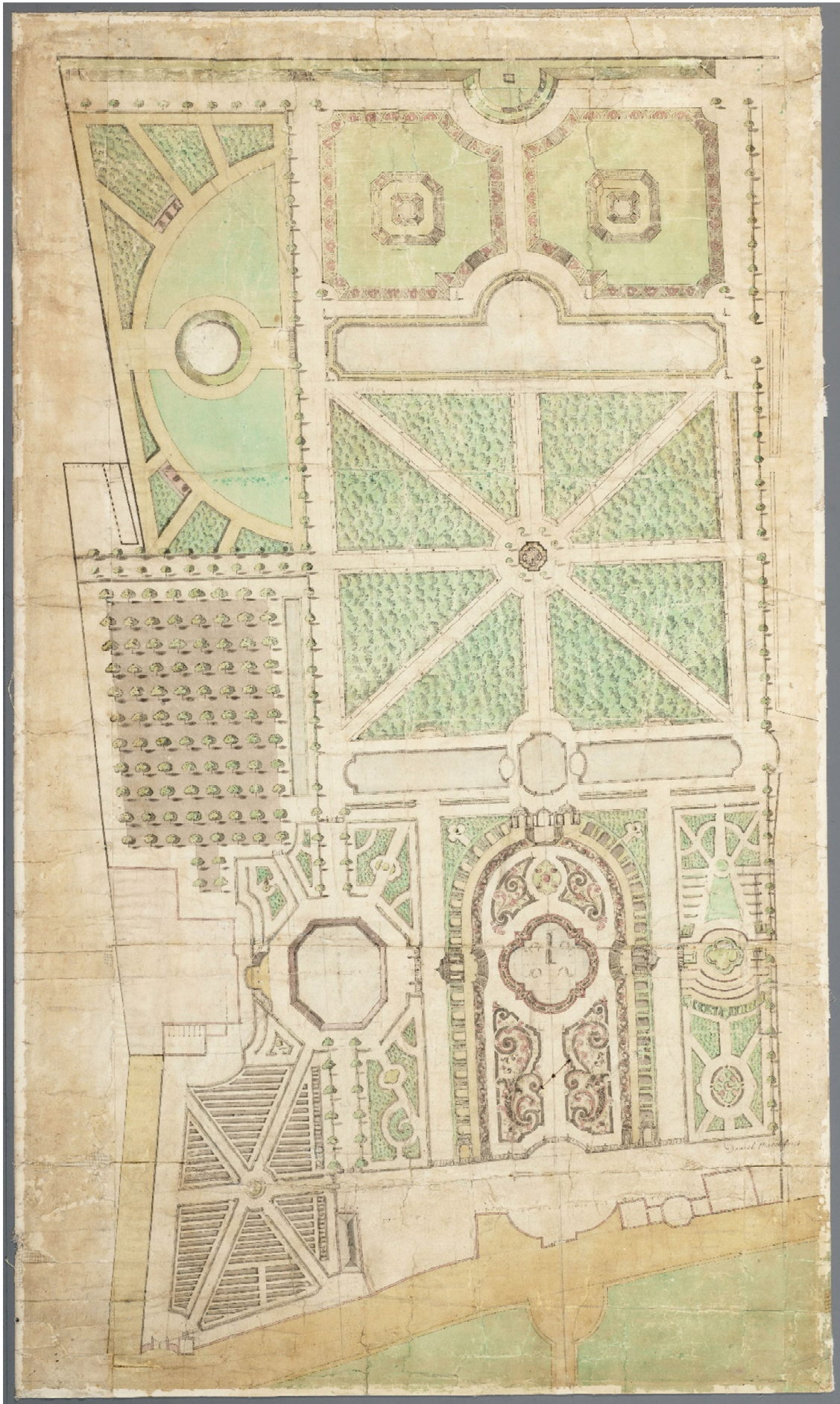
Mariënhevel heeft een inrij hek met aansluitende tuinmuur en dienstgebouw (1730) door Marot ontworpen. Het inrijhek bestaat uit twee wijd uit elkaar staande hekstijlen. Deze stijlen zijn bekleed met natuursteen in een blokpatroon met ingewerkte hoeken. Onder de bekroning bevindt zich het wapenschild 'De Neufville'. De bekroning bestaat uit een gedrukte pompoenvorm met een rand van acanthusblad. Het inrij hek aansluitend de tuinmuur is van algemeen belang vanwege zijn plaats in het oeuvre van Daniël Marot en de gaaf bewaarde monumentale opzet van de ingang partij. Voor het hek staan nog kanonslopen (ingegraven).

Daniël Marot was een als Fransman geboren graveur, dessinateur en architect. Hij is degene die de Lodewijk XIV-stijl in de Noordelijke Nederlanden en Engeland introduceerde. Marot is verder bekend wegens zijn 250 gravures, die zijn gebruikt voor behang-, damast- en meubelontwerpen.

Geboren: 1661, Parijs, Frankrijk

Overleden: 4 juni 1752, Den Haag

Kaart uit ongeveer 1730 van Marot

Toegangspoorten Groenendaal: Meer en Berg 2

Ook wat minder fraaie ingangen komen voorbij in deze rubriek, maar wat zich hierachter bevindt heeft een historisch verleden. Deze poorten staan bij Meer en Berg aan de Glipperdreef. Meerzicht is een restant van de in 1910 afgebroken woning. Het 17de eeuwse huis Meer en Berg is zichtbaar op een tekening van rond 1730 van Daniel Marot, die in opdracht van de toenmalige eigenaar Dirk van Lennep de tuin ontwierp voor het huis Meer en Berg. In 1907 gaf de eigenaar jonkheer H.J. Deutz Van Lennep opdracht voor de bouw van een nieuw Meer en Berg dat verder naar het noordwesten, meer in het midden van het terrein, een plaats kreeg.

Het oude huis is in 1910 gesloopt, behalve een deel dat als zelfstandige woning is blijven bestaan en later is omgedoopt in 'Meerzicht'.

Een rechthoekig 18de eeuwse landhuis met rechte kroonlijsten omgeven door twee ingangen met ijzeren inrij hekken. Meerzicht is van belang als restant van het voormalige Meer en Berg. Het is bovendien beeldbepalend aan de Glipperdreef, het landhuis is gerestaureerd.

Leuk om te weten is dat vroeger de Glipperdreef de 'Heemsteder Binnenwegh' heette.

Huis Meerzicht (1928)

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Foto gemaakt op: 1 juni 1928

Plaatsindicatie: Huis Meerzicht,

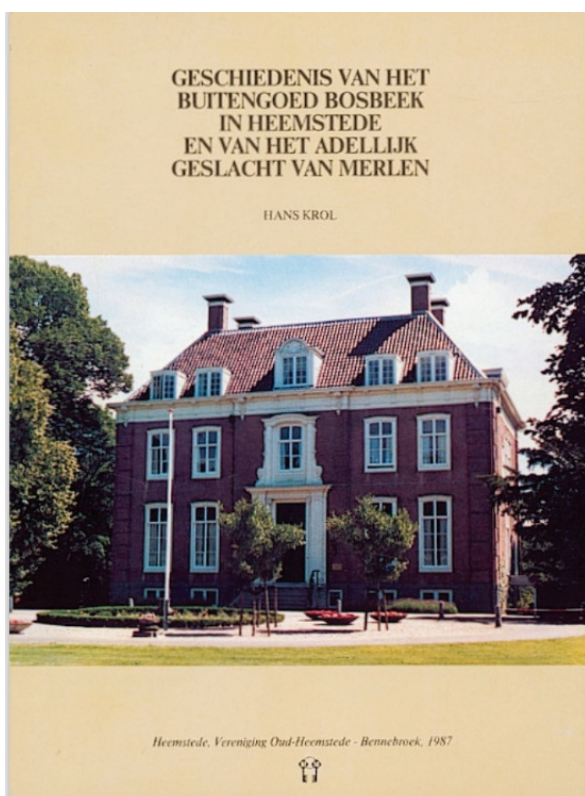
Heemstede, Noord-Holland, Nederland

Toegangspoorten Groenendaal: Bosbeek Glipperdreef

In 1874 maakte Groenendaal deel uit van de buitenplaats Bosbeek en omvat het gebied zo'n 72 hectare land. In 1873 komt Bosbeek/Groenendaal in het bezit van de familie Van Merlen. Deze familie verkoopt Bosbeek/Groenendaal in 1913 aan gemeente Heemstede voor 318.000 gulden.

Bosbeek wordt in 1915 weer afgescheiden en krijgt een particuliere bestemming. Groenendaal krijgt een functie als openbaar wandelpark. Van oorsprong is Bosbeek een 17de eeuwse buitenplaats. De naam is gegeven na de bouw van een nieuw herenhuis. In 1661 stond op dit terrein de woning 'Rustmeer', een voor de hand liggende naam voor een hofstede waar men verpozing zocht.

Het medio 19de eeuwse toegangshek bestaat uit blokpatroon gemetselde pijlers op natuurstenen voet en met dito afdekplaten.

De twee hoogste pijlers worden bekroond door een lantaarn. Op een natuurstenen band staat de naam Bos Beek. Het hoofdhuis van Bosbeek is van belang als voorbeeld van een nagenoeg gaaf bewaard 18de eeuwse buitenhuis en is thans verzorgingstehuis.

Toegangspoorten Groenendaal: Sparrenlaan, Herenweg

Dit hek heeft burchttorens op de pijlers staan (zie kleine foto). Deze ingang is gelegen aan de zijde van de Herenweg en dient ter ontsluiting van de Sparrenlaan.

De half ovaalvormig terugspringende hekpartij uit de eerste helft van de 18de eeuw bestaat uit forse met natuursteen beklede hekpijlers in blokmotief gedecoreerd en zijn aan de voorzijde voorzien van een gedecoreerde pilaster.

De bekroning met ronde van kantelen voorziene burchttorens is waarschijnlijk van latere datum.

Tussen de hoekpijlers is aan de rechterzijde een eenvoudig smeedijzeren hek. Het hek is van belang vanwege de functionele decoratieve waarde van de buitenplaats in zijn relatie met de portierswoning (dienstwoning).

Toegangspoorten Groenendaal: Torenlaan, Herenweg

Dit is de ingang van wandelbos Groenendaal met als locatie de Torenlaan. Deze laan is de meest noordelijke van Groenendaal vanaf de Herenweg en loopt evenwijdig aan de Van Merlenvaart, is aangelegd in de 18de begin 19de eeuw.

Aan het begin staat een hek met twee gemetselde hoofdpilaren, verspringende stenen, afgeschuinde hoeken, bekroond door bollen.

De naamgeving van de laan zou slaan op het torentje van de Oude kerk aan het Valkenburgerplein, maar een verwijzing naar de uitzichttoren Belvédère zou ook goed mogelijk zijn. (Bron Librarians).

Belvédère.

Toegangspoorten Groenendaal: Hoofdingang tentoonstellingsterrein

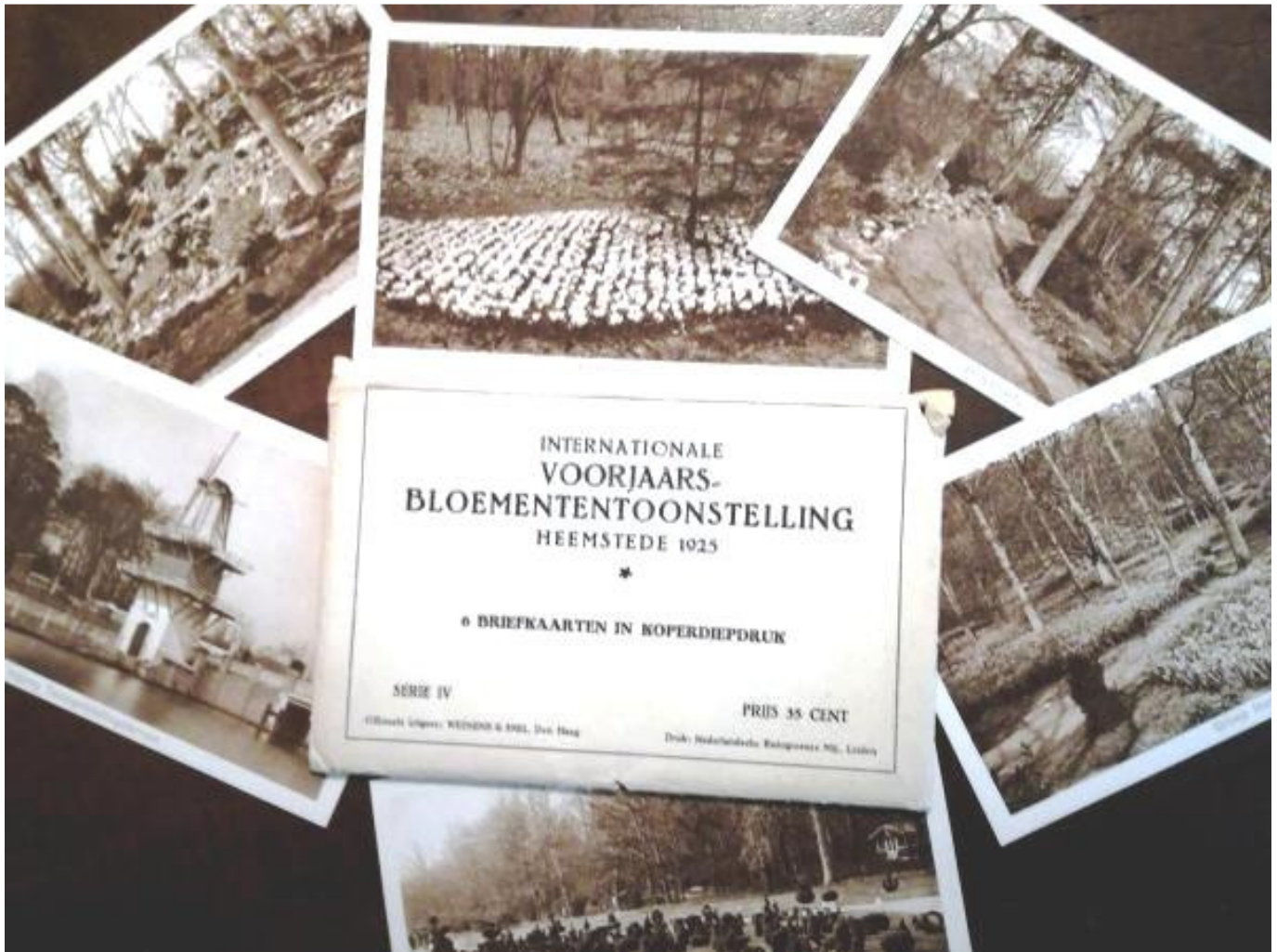
In 1925 werd op het landgoed van Groenendaal de voorloper van de Floriade georganiseerd.

Om het terrein van de Flora (Bloemententoonstelling) van meerdere kanten toegankelijk te maken werden een brug en toegangshek aangelegd om het Floraterrein te kunnen afsluiten. Tegenwoordig staan de hekken permanent open en zijn de wegen openbaar.

Vele hooggeplaatste prominenten (Koninklijke) bezochten destijds de Flora. Ook in 1935 en 1953 is er een Flora gehouden op hetzelfde terrein.

Het molentje met het hek is de hoofdingang van het wandelbos Groenendaal.

Toegangspoorten Groenendaal: Algemene Begraafplaats

De Algemene Begraafplaats ligt aan de Herfstlaan. De V-vormige ingangspartij werd in 1926 ontworpen door Jos Th. Cuypers (1868-1949), die ook het Raadhuis van Heemstede ontwierp.

Het hekwerk bij de entree naar de begraafplaats bestaat uit drie betonkolommen en een ijzer hek en vertoont kenmerken van de Amsterdamse Schoolstijl. Aan de voorkant van het hek staan hoge in vorm gesnoeide coniferen (In maart 2022 zijn bij de entree aan de Herfstlaan de zieke coniferen vervangen door bloeiende heesters en groenblijvende bomen. Gemeente Heemstede)

De Algemene Begraafplaats (ontwerp van architect J.D. Zocher jr. in 1928) heeft een belangrijke cultuurhistorische waarde voor Heemstede. Er liggen tal van bekende Heemstedenaren begraven. De samenhang van de ingang partij met de portierswoning, het dienstgebouw, de aula en hekwerken, de vijver en de beplanting is van essentiële waarde.

Josephus Theodorus Joannes (Joseph of Jos) Cuypers (Roermond, 10 juni 1861 – Meerssen, 20 januari 1949) was een Nederlands architect. Hij is vooral van belang als de architect van vele katholieke kerken. Hij was ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en ridder in de Orde van Sint-Gregorius de Grote.

O.a. ook ontwerper van:

1925-1927 Heemstede (NH): O.L. Vrouw Hemelvaart

1895-1933 Haarlem (NH): St. Bavo kathedraal

Jan David Zocher jr. (Haarlem, 12 februari 1791 – aldaar, 8 juli 1870) was een Nederlands architect, stedenbouwkundige en landschapsarchitect. Hij introduceerde de landschapstuin in Nederland en ontwierp verschillende neoclassicistische gebouwen.

Toegangspoorten Groenendaal: Bosbeeklaan, Glipperdreef

De ingang aan de Glipperdreef heeft twee gemetselde stenen pijlers met aan de bovenkant de naam Groenendaal onder de stenen afdak. Je komt uit op de Bosbeeklaan.

Aan de Glipperdreef/Bosbeeklaan, voor het hek van de ingang, stond in 1929 een bord met de mededeling: *'Geopend een half uur voor zonsopgang – niet vroeger dan 6.30 uur vm – tot een half uur na zonsondergang. Het genot van de schoone natuur zal voor een ieder het grootst zijn wanneer elk zich onthoudt van beschadiging, ontsiering of ander onwelvoeglijk gedrag. De daartoe aangewezen beambten hebben het recht een ieder die onbehoorlijke dingen doet uit Groenendaal te verwijderen'.*

Luchtfoto van Bosbeek uit archief Vincent Martin, aan de onderkant boven de tekst de toegangspoort

Toegangspoorten Groenendaal: Houten hek Sparrenlaan

Het houten hek (Sparrenlaan) is aangelegd door een Amsterdamse koopman en bankier: John Hope (1737-1784). Wandelbos Groenendaal ligt op de Oostelijke strandwal. Deze hoger gelegen zone wordt begrensd door de Herenweg en de Glipperdreef/Heemstedse Dreef.

In het bebouwde noorden is de verbinding tussen de strandwallen minimaal geworden, in tegendeel tot het zuiden, waar nagenoeg aaneengesloten groen blok ligt met Groenendaal, Bosbeek, Mariënheuvel, Dennenheuvel, Bloemenoord, Eikenrode, Hagenduin, Hertenduin en een deel van de Linnaeus hof.

Hier binnen ligt een smalle open enclave die in gebruik is als bollenland. De Sparrenlaan, met Nordman sparren, wordt in 1929 met Oostenrijkse dennenbomen vervangen (Landschapsarchitect Gerard Bleker).
(Bron: Beheerplan Wandelbos Groenendaal.)

Toegangspoorten westkant Herenweg: Ingang landhuis Berkenrode

Herenweg/Landgoed Berkenrode wordt ook wel Heerlijkheid Berkenrode genoemd. Dienstwoningen en de ingang partij met koepel en poort vormen de entree van het landgoed Berkenrode.

Het monumentale inrijhek met twee door vazen bekroonde pijlers wordt iedere avond gesloten. De siervazen dateren uit de tweede helft van de negende eeuw. Deze hebben op de rand een versiering van satermaskers en appels. Het oostelijke paar heeft een versiering in de Lodewijk XIV trant met een pijnappel als bekroning.

De naam Berkenrode is te danken aan de berken die er stonden. (Bron: Heerlijkheid Berkenrode).

Toegangspoorten westkant Herenweg: Ingang Ilpenrode

Deze keer de historische in- en uitgang van Herenweg (63)-Ilpenrode. De gronden van de naastgelegen buitenplaatsen Hartekamp en Boekenrode samen met Ilpenrode behoorden gedurende het eind van de middeleeuwen toe aan de adellijke (Haarlemse) familie Van Berkenrode.

Ilpenrode betekent letterlijk het rooien van iepen, wat voorafgaand aan de bouw in 1730 zou zijn gebeurd.

De ingangspoort met het smeedijzeren hek tussen hardstenen pijlers, waarop vazen staan, zijn 18de eeuws.

Aan de achterzijde van een der pijlers zit een juk voor een (niet meer aanwezige) bel, een waardige entree. Het landgoed is particulier bezit.

Luchtfoto NIHM van Ilpenrode (links in het midden) en de Herenweg, jaren '20.

Toegangspoorten westkant Herenweg: De Hartekamp

De Hartekamp is een Rijks monumentale buitenplaats uit de 17de eeuw. De Hartekamp is een bijzonder landgoed, gelukkig bewaard gebleven en gered van de sloop, waarvoor al toestemming was afgegeven.

In 1810 is er een wet uitgekomen waarin Koning Lodewijk Napoleon ijverde om monumenten te behouden.

In 1773 stonden voor de toegangspoort kanonslopen (ten tijde van landheer mr. Pieter Clifford) en heden staan er stenen schampalen voor de ingang.

Aan de rechterkant van het gebouw bevindt zich in een rondboogvormige nis het beeld waarin godin Diana (godin van de jacht) met een hert staat afgebeeld en dat verwijst ook naar de naam Hartekamp. Bijzonder is dat ook de Duitse keizer Wilhelm II het landgoed meerdere malen bezocht.

Luchtfoto De Hartekamp, onderkant foto (beeldbank NHA)

Toegangspoorten westkant Herenweg: Villa Herenweg

Deze vrijstaande villa staat aan de Herenweg 135 op de hoek van de Willem Klooslaan, ten noorden van landgoed Berkenrode.

Het ontwerp van het pand dateert van circa 1900. De villa is gebouwd in een schilderachtige rustieke trant en vertoont kenmerken van de neorenaissance en de chalet-tijd.

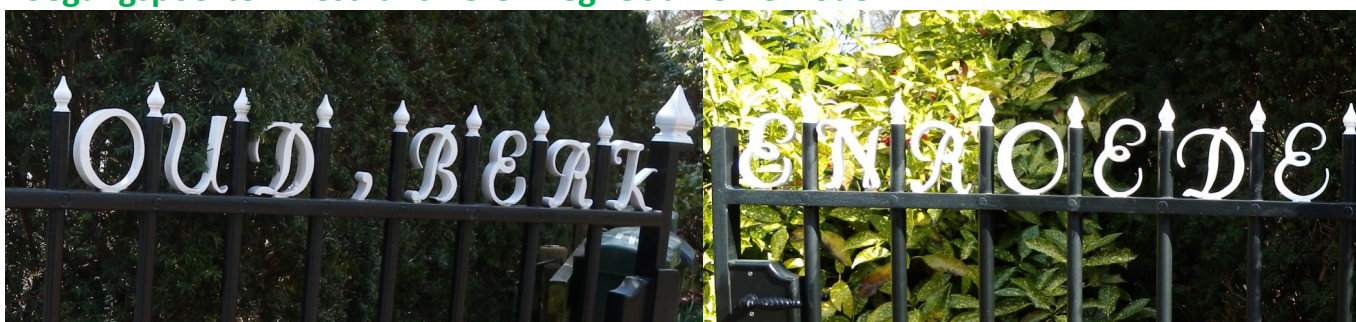
In 1909 ontwerpt J. London aan de noordzijde een uitbreiding met een eetkamer met keuken en bergruimte.

In 1973 is de oorspronkelijke serre, die aan de zuidgevel was aangebouwd, gesloopt. Aan de voorkant van het huis staan twee gemetselde kolommen met daarop siervazen. Tussen de kolommen bevindt zich een ijzeren hek.

De Villa is een gaaf voorbeeld van de ontwikkeling van de zogeheten villabouw rond 1900 langs de Herenweg.

Toegangspoorten westkant Herenweg: Oud Berkenrode

De 18de eeuwse buitenplaats 'Oud Berkenrode' ligt aan de Herenweg, ten noorden van de buitenplaats Berkenrode, die sinds 1797 het vroegere Westduin als hoofdhuis heeft.

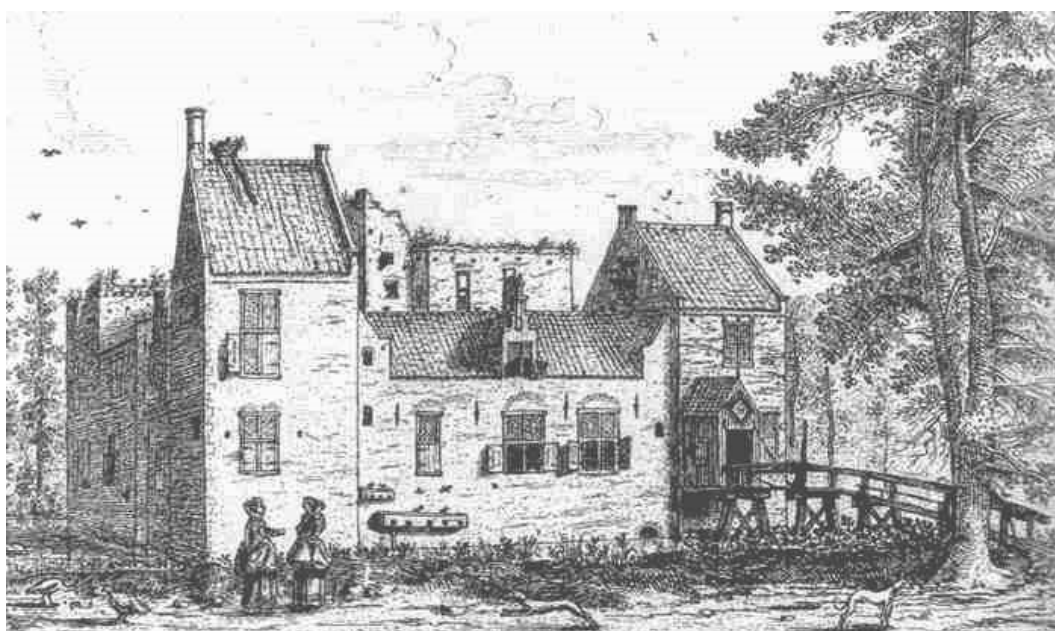
Pieter de la Court, uit een Leidse regentenfamilie en onder andere in 1769 burgemeester van Amsterdam was, noemde zijn buiten aanvankelijk 'Oud Berkenrode', wat tot een jarenlange juridische strijd leidde met de eigenaren van de oudere Heerlijkheid Berkenrode.

De eigenaar van de Heerlijkheid, Mattheus Lestervenon, noemde zichzelf graag Lestervenon van Berkenrode. De titel verschafte hem een aanzien in zijn diplomatieke werk.

Uiteindelijk is ter onderscheiding de naam 'Oud Berkenrode' overeen gekomen. Ooit heeft ook de Heemstedse burgemeester David Eliza van Lennep hier zijn intrek genomen. De entree van dit buitenhuis is een eenvoudig ijzeren

spijlenhek met de woorden (Linkerkant) OUD, BERK EN (rechts) ROEDE. Er staan aan weerszijden schamppalen (Kanonslopen).

Oud Berkenrode is van belang als goed bewaard voorbeeld uit het einde van de 18de eeuw en vanwege de beeldbepalende ligging tussen de andere voormalige buitenplaatsen aan de Herenweg.

Het vroegere slot Berkenrode (Wikipedia)

Toegangspoorten westkant Herenweg: Berkenrode

Ditmaal de aandacht voor de Heerlijkheid Berkenrode. De gemetselde boogbrug (foto) is vroeg 18de eeuws en ligt over het voormalige 'grand canal'. De oorspronkelijke rechte toegangslaan is bij de aanleg van de landschappelijke

tuin verlegd naar de huidige gekromde laan, die weer op de oorspronkelijke brug aansluit. Het metselwerk is in de vorige eeuw vernieuwd.

Aan beide zijden zijn korte pijlers gemetseld. Op het westelijke pad Lodewijk XIV dekplaten, waarop siervazen uit de tweede helft van de 19de eeuw staan.

Deze hebben op de rand een versiering

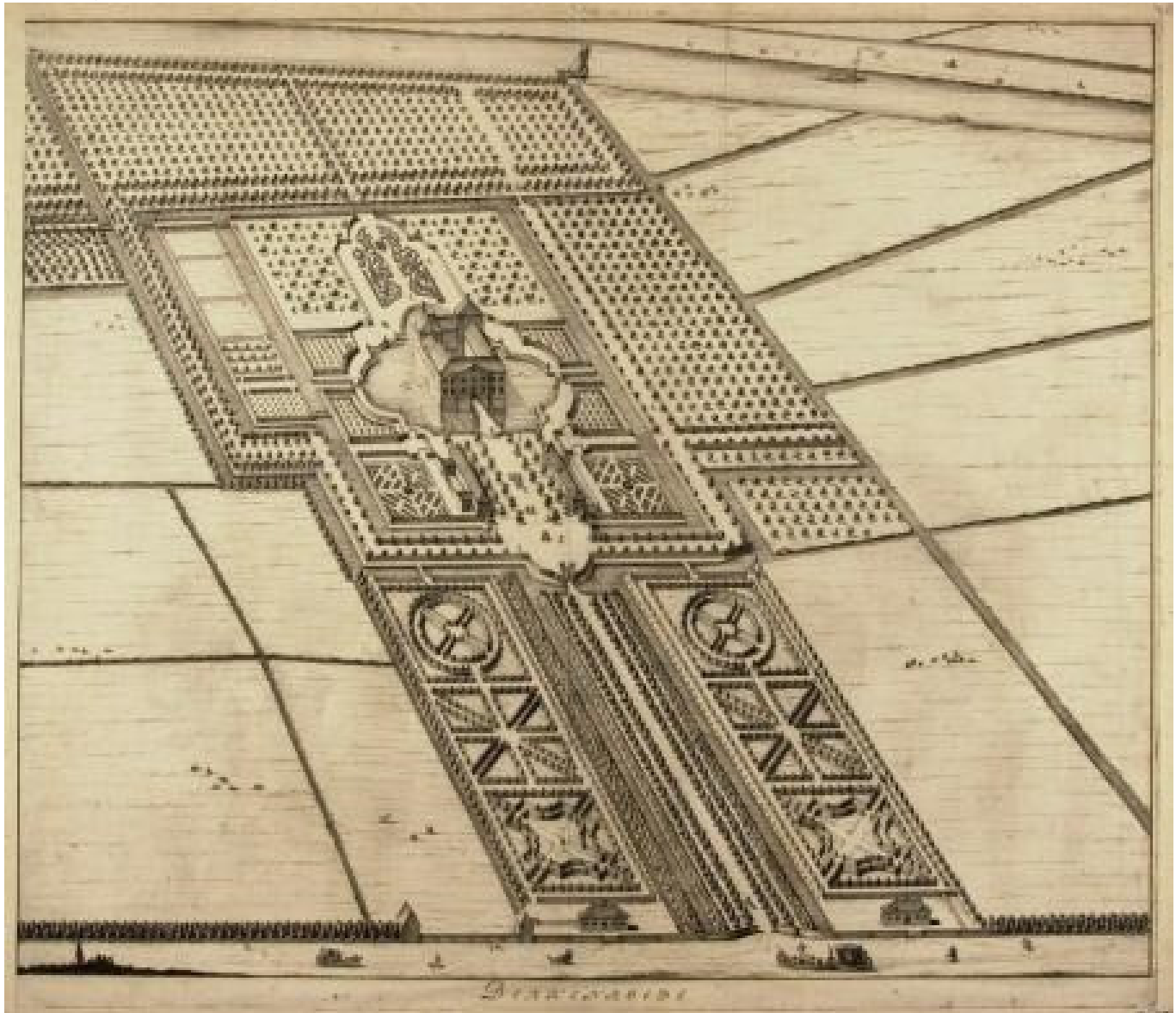
van satermaskers en appels en het oostelijke paar heeft een versiering in Lodewijk XIV trant met pinappel als bekroning.

Het gietijzeren balusterhek, dat de pijlers verbindt, stamt uit de 18de eeuw. Het terrein is niet toegankelijk.

Berkenrode verwoest

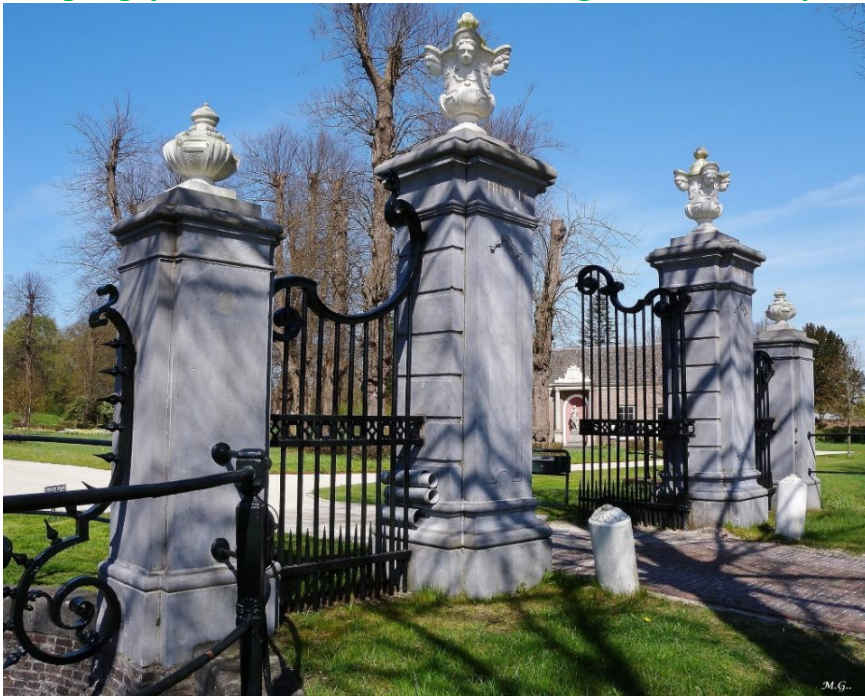
In 1573 wordt 'Berkenrode' gedeeltelijk verwoest en vervolgens herbouwd. Op een kaart uit 1621 zien we al een lange rechte laan van de Herenweg aftakken naar het sloteiland. Op de hoek van de Herenweg en de slotlaan staat een gebouwtje. Huis Berkenrode was toen omgeven door boomgaarden.

Kaart van het landgoed van de heerlijkheid Berkenrode, ca. 1700. Collectie Noord-Hollands Archief.

Hier alles over' [Heerlijkheid Berkenrode'](#)

Toegangspoorten westkant Herenweg: Huis te Manpad

Het monumentale hoofdrijhek van Huis te Manpad aan de Herenweg is een kunststuk op zich. Het komt uit de 18de eeuw. Het bevat vier met natuursteen beklede pijlers en tegen de buitenzijde van elke buitenpijler bevindt zich een 'dievenhek' om ongenode gasten af te schrikken. De pilaren zijn bekroond door vazen met deksels, waarvan de binnenste twee zijn voorzien van vier vrouwenkopjes. In vergulde letters is de naam van het landgoed aangebracht op de rand van de pijlers.

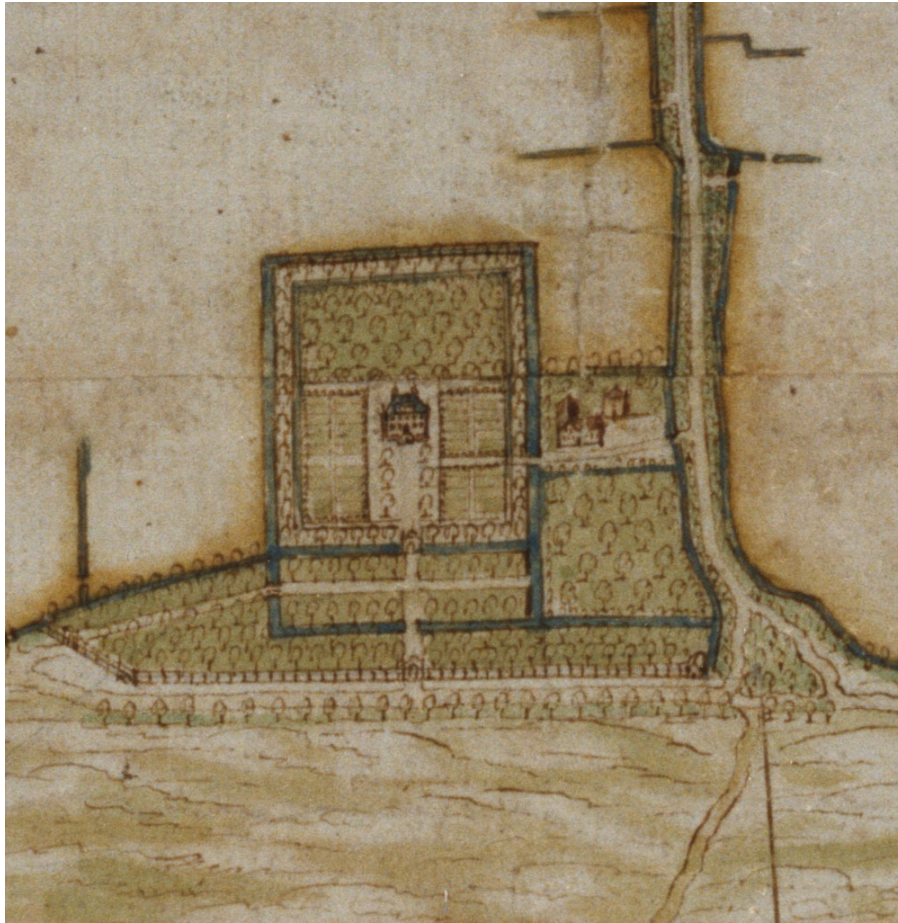
Voor de entree staan twee natuurstenen 'schampalen' met op de bovenkant een rozet. Achter deze entree staat het prachtig historisch buiten met een interessante geschiedenis. Zo heeft de Heemsteedse familie Van Lennep er 200 jaar gewoond.

Het buiten grenst aan de achterzijde aan de Leidsevaart, daar lieten de bewonders zich aanmeren met de trekschuit, een belangrijk vervoermiddel in die tijd.

Het buiten is alleen toegankelijk in excursieverband.

(Bron: [Librarians](#))

1643 Huis te Manpad huis-tuin (website Chart Room)

Toegangspoorten Herenweg 138: Kennemeroord

Het toegangshek van Kennemeroord bestaat uit hardstenen pijlers met verdiepte velden en lijstwerk aan de bovenzijde, bekroond door hardstenen siervazen. De originelen worden bewaard in het huidige complex. De doorrit is voorzien van een smeedijzeren vleugelhek. Sommige onderdelen van het hek zijn van het origineel gemaakt.

Het hek is van belang als onderdeel van de historische buitenplaats Kennemeroord en als goed bewaard gebleven voorbeeld van een laat 18de of vroeg 19de eeuws toegangshek van een buitenplaats.

Buitenplaats Kennemeroord was oorspronkelijk gedurende ongeveer 1,5 eeuw een herberg onder de naam 'De Dorstige Kuil' en vervolgens bijna 1,5 eeuw een buitenplaats.

Herberg "De Dorstige Kuil" aan de Herenweg tegenover Berkenrode. 1761 (Beeldbank NHA)

Toegangspoorten: Het Oude Slot (Huis te Heemstede)

Het Oude Slot heeft heel wat veranderingen meegemaakt gedurende vijf eeuwen. Na vijf eeuwen bouwen en verbouwen bleef er weinig van over. Niet meer dan een poortgebouw, een brug en wat bijgebouwen.

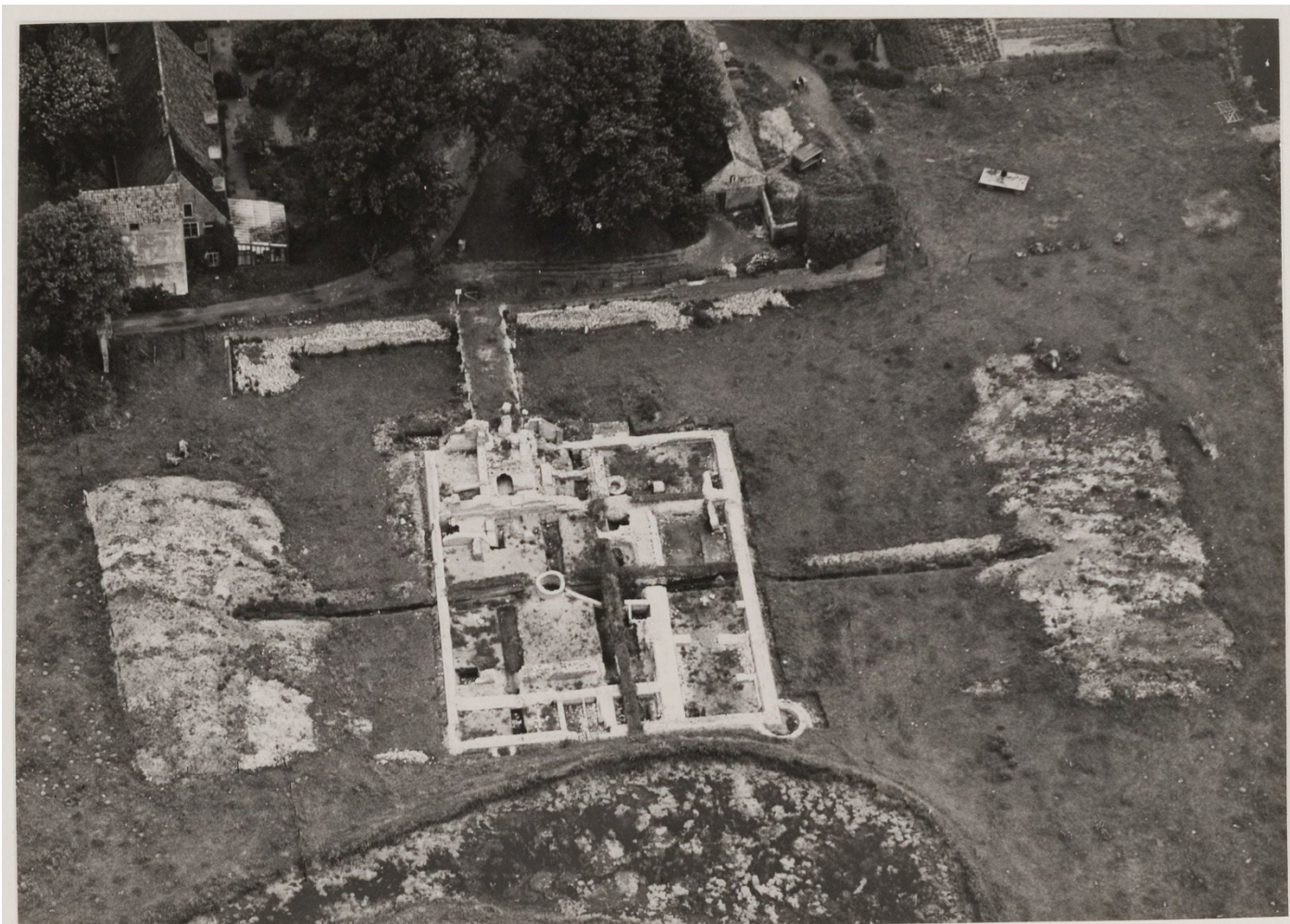
Heel wat heren hebben het Huis bewoond. Na 1648 liet Adriaan Pauw de oorspronkelijke houten brug (15de eeuw)

vervangen door het stenen exemplaar, welke we nu in alle glorie kunnen bewonderen. 17de Eeuwse architectuur (Pons Pacis = Vredesbrug). Pauw ontving driemaal koninklijke gasten.

Het Huis te Heemstede was zeer in trek bij kunstenaars. Het is dan ook vaak vereeuwigd.

Het Oude Slot. 1645

Luchtfoto van de blootlegging van de fundamenteën van Het Oude Slot. 1947 (Beeldbank NHA)

Toegangspoorten: Pompgebouw en Museum aan de Leidsevaart

Aan de Leidsevaart staat het Waterleiding Pompgebouw, gebouwd in 1853. Precies tegenover de mooie Amstelbrug.

De poort is uit een twee bestaand smeedijzeren hek, ontwerpen in de in die tijd gewilde Ard Deco-achtige stijl. De hekken zijn gemonteerd aan betonnen kolommen en die zijn vorm gegeven zoals het bij natuurstenen bouwdelen gebruikelijk was. Het beton werd daarmee als het ware ontkend.

Het is Provinciaal Historisch Erfgoed. In 2022 is het helemaal gerestaureerd.

Het museum is het oudste drinkwatergebouw van Nederland.

Zicht op pompstation Leyduin in Heemstede aan de Leidsevaart. Het eerste waterleiding-pompstation in Nederland. De standpijptoren rechts op de foto heette in de volksmond 'de garenklos'. In het gebouw is later het laboratorium van het bedrijf gevestigd geweest. (Bron: Librarians)

Samengesteld door Harry Opheikens (mei 2022)